

PAPER DETAILS

TITLE: GİRESUN YÖRESİ KEMENÇECİLİK GELENEGİ VE BU BAĞLAMDA ORTAYA ÇIKAN
TÜRKÜLERİN İSLEVLERİ

AUTHORS: Abonoz KÜÇÜK

PAGES: 1149-1165

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/137062>

GİRESUN YÖRESİ KEMENÇECİLİK GELENEĞİ VE BU BAĞLAMDA ORTAYA ÇIKAN TÜRKÜLERİN İŞLEVLERİ

Abonoz KÜÇÜK*

Öz

Bilinen en eski temsilcisi 1829 doğumlu Tuzcuoğlu olan Giresun yöresi kemençecilik geleneği, varlığını hâlen güçlü bir şekilde devam ettirmektedir. Gelenek, bu güçlü yapısını, sosyokültürel değişime uyum sağlayarak bireysel ya da toplumsal ihtiyaçlara cevap vermeye devam edebilmesine borçludur.

Geleneksel yapılar bireyin ya da toplumun ihtiyaçlarına cevap vererek işlevselliklerini devam ettirdikleri sürece yaşam alanı bulabilmektedirler. Gelenegin belli başlı işlevleri yerine getirebilmesi, birey ya da toplum tarafından itibar görmesi ve canlılığını devam ettirmesinde ana etkidir. Yazılı kaynaklardan yararlanma ve alan araştırması yöntemi kullanılarak hazırlanan bu çalışmada, Giresun yöresi kemençecilik geleneği ve bu bağlamda ortaya çıkan türkülerin işlevleri değerlendirilerek, geleneğin işlevsel boyutu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Giresun, Kemençecilik Geleneği, İşlev, Türkü.

THE TRADITION OF “KEMENÇECİLİK” AT GİRESUN REGION AND THE FUNCTIONS OF THE FOLK SONGS COMING OUT AT THIS CONTEXT

Abstract

The tradition of “kemençecilik” at Giresun region of which known as the oldest representative is Tuzcuoğlu born in 1829, is still continuing living strongly. The tradition is grateful to be able to continue compensate to the individual or social needs by accomodating to the sociocultural change for this strong structure.

The traditional structures can live if they carry on their functionality by compensating the needs of the individual or society. The traditions fulfilling principal functions is the main factor at being respected by individual or society and carrying on its vitality. In this study, which has been prepared by using profiting by written sources and field research methods, the functional dimension of tradition has been tried to be put out by evaluating the tradition of “kemençecilik” in Giresun region and the functions of the folk songs coming out at this context.

Keywords: Giresun, Tradition of Kemençecilik, Function, Folk Song.

Giriş

Bilinen en eski temsilcisi 1829 doğumlu Tuzcuoğlu olan Giresun yöresi kemençecilik geleneği¹ hitap ettiği kitlenin geçirmiş olduğu sosyo-kültürel değişime özünü muhafaza ederek uyum sağladığından günümüzde de varlığını güçlü bir şekilde sürdürmektedir. Gelenegin sosyo-

* Yrd. Doç. Dr.; Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, abonoz_kucuk@hotmail.com.

¹ Giresun yöresi kemençecilik geleneği hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Ekici, 1990), (Günay, 1998), (Günay, 2005), (Çiçek, 2006), (Özdemir, 2008), (Akpınar, 2010), (Gündoğdu, 2011), (Akat, 2012), (Gündoğdu, 2014), (Küçük, 2015a), (Küçük, 2015b).

kültürel değişime uyum sağlayabilmiş olması, bireyin ya da toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilme kabiliyetini devam ettirmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir. Bu durum, geleneğin geçmişten günümüze işlevsel yapısının devamında doğrudan yarar sağlamıştır.

Halk bilimi ürünlerini çeşitli açılardan ele alan halk bilimciler, halk biliminin doğası gereği, bağlama ve dolayısıyla işlevlere de odaklanmak durumunda kalmışlardır. Sosyal ve kültürel antropologların geliştirdikleri işlevci yaklaşımlara esaslanarak halk bilimi ürünlerini işlevleri açısından ele alıp anlamlandırmaya çalışan İşlevsel Kuram; halk bilimi çalışmalarına, kültürel antropolog Franz Boas ile bu kuramın oluşup gelişmesinde önemli rolleri olan öğrencileri vasıtasıyla girmiş olup ilerleyen dönemlerde kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu kuramın kurucuları, B. Malinowski ile ondan habersiz bir şekilde yürüttüğü alan araştırmaları sonrasında aynı kuramsal çerçeveyi ileri süren A. Reginald Radcliffe-Brown'dur. Önde gelen temsilcileri ise R. Turnwald ve Ruth Benedict'tir (Çobanoğlu, 2010: 243-244).

Söz konusu kuramın gelişmesinde önemli bir yeri olan B. Malinowski'nin kültürün tanımı, yapısı ve işlevleri hakkındaki tespitleri, bu kuramın kavramsal çatısının meydana getirilmesi sürecinde kritik bir öneme sahiptir:

1. Kültür, özünde araç olan bir aygıttır; insan çevresinde ve ihtiyaçlarının giderilmesi sürecinde karşılaştığı özel, somut problemleri onun sayesinde daha iyi çözmeye durumunda olur.
2. Kültür bir nesneler, eylemler ve zihniyetler sistemidir; bu sistem içerisinde her parça bir amaca hizmet eden bir araç olarak bulunur.
3. Kültür, çeşitli unsurları karşılıklı birbirine bağlı olan bir bütündür.
4. Böyle eylemler, önemli yaşamsal ödevler çevresinde kurumlar hâlinde örgütlenmiştir; söz gelimi aile, klan, köy, kabile gibi ekonomik işbirliği için politik hukuksal ve eğitsel etkinlikler için örgütlenmiş birlikler gibi.
5. Dinamik açısından, yani etkinliğin türüne göre kültürde bazı yanlar ayırt edilir; söz gelimi eğitim, toplumsal denetim, ekonomi, bilgi sistemleri, ahlak ve inanç, yaratıcı ve sanatlı anlatım biçimleri gibi (Malinowski, 1992: 21-22).

İşlevsel Kuram'ın hareket noktası, halk bilimi ürünlerinin metinleri değil bu metinlerin oluşturuldukları, yaratıldıkları ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlamdır. İşte, bu bağlam noktasında bir halk bilimi ürününün icra edilmesi, anlatılması veya söylenmesindeki temel neden, anlatıcı veya icracının onu yaratma, aktarma ve kullanma nedenleri ve bunların dışındaki nedenler işlevsel halkbilimi kuramının ve yönteminin temel sorunlarını oluşturmaktadır. Halk bilimcilerin çoğunun, özellikle de edebiyat alanından gelen halk bilimcilerin çoğunlukla göz ardı ettikleri işlev konusu, halk bilimi ürünlerinin metinlerindeki değişkenlik, hacim ve içerik farklılaşması gibi sorunları çözmeye yardımcı olmasının yanında, halk bilimi ürünlerinin kim tarafından nasıl, neden ve nerede yaratılıp nakledildiklerinin açıklanması, kim tarafından, neden ve nasıl dinlendiğinin incelenmesi ve halk bilimi yaratmalarının bir sosyal ilişkinin ürünü

olduğunun ortaya konması gibi sonuçları beraberinde getirmesi bakımından da son derece önemlidir (Ekici, 2004: 119).²

Folklorun, başka bir deyişle, folklor ürünlerinin işlevleri hakkında görüş beyan eden isimlerin başında William R. Bascom gelmektedir. Bascom, folklorun işlevlerini dört temel başlık altında ele almıştır. Bascom'a göre eğlence, folklorun en önemli işlevlerinden birincisidir. Folklorun ikinci işlevi, kültürün onaylanması ve ritüelleri gözlemleyen ve icra edenlerin ritüellerinin ve kurumlarının doğrulanmasıdır. Folklorun üçüncü işlevi, özellikle de okuma yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevidir. Dördüncü sırada folklor önemli, fakat sıklıkla gözden kaçmış olan kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme işlevini yerine getirir. Son iki işlev, birbiriyle ilişkili olmasına rağmen, ayrılmayı hak etmektedirler. Davranışları, inançları, kurumları geçerli kılmak ya da doğrulamanın ötesinde, folklorun bazı şekilleri sosyal baskı uygulanması ve sosyal kontrol çalışması açısından önemlidir (Bascom, 2005: 138-142).

İlhan Başgöz, Bascom'un sözünü ettiği bu dört işleve protesto işlevini de eklemiştir (Başgöz, 1996: 1-4). Normal şartlar altında gerçekleştirilemeyen zengin-fakir, yöneten-yönetilen mücadelesindeki sınıf çatışması, halk bilimi yaratmalarında yansıtılır. Böylece pek çok hikâye, masal, fıkra, türkü ve manide bu çatışmanın veya alt sınıftan kişilerin kendilerine yapılan haksızlıkların ifadesini bulmak mümkündür (Ekici, 2004: 120).

Bascom'un öne çıkardığı bu dört işlev, folklorun bütününe kapsayıcı mahiyettedir. Bu yönüyle Giresun yöresi kemençecilik geleneği ve bu geleneğin ürettiği türkülere, içinde bulunduğu folklor disiplinin ana özellikleri noktasında yaklaşım sergileyebilecek mahiyet arz etmekte ve meselenin detaylı bir şekilde izah edilmesine imkân sağlamamaktadır.

İşlev meselesine Bascom'un folklor temelindeki genel yaklaşımı dışında, folklorun ürettiği ürünler özelinde yaklaşan araştırmacılardan birisi de F. Gülay Mirzaoğlu'dur. Mirzaoğlu, "Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri" başlıklı çalışmasında Bascom'un dört işlevinin kapsamını genişletmiştir. Bu çalışmada, zeybek türkülerinden hareketle türkülerin işlevleri 12 başlıkta değerlendirilmektedir. Mirzaoğlu'nun bu çalışması, Giresun yöresi kemençecilik geleneği ve bu bağlamda ortaya çıkan türkülerin işlevlerinin değerlendirilmesi noktasında önemli bir çalışmadır (Mirzaoğlu, 2001: 76-91).

Çalışmamızda, Giresun yöresi kemençecilik geleneği ve bu bağlamda oluşturulan türkülerin işlevleri, William R. Bascom ve F. Gülay Mirzaoğlu'nun konuyla ilgili görüşlerinden hareketle "hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi", "değerlere, toplumsal kurallara

² Topluma ve kültüre işlevsel yaklaşım ile İşlevsel Kuram'ın halk bilimi çalışmalarında kullanımı üzerine yapılan kapsamlı bir değerlendirme için bk. (Büyükokutan, 2012: 32-60).

ve törenlere destek verme işlevi”, “eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi”, “toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi”, “iletişim işlevi”, “kültürel kimliği oluşturma ve koruma işlevi” ile “sanat eseri oluşturma işlevi” olmak üzere yedi başlıkta değerlendirilecektir.

1. Hoşça Vakit Geçirme, Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi

Giresun yöresi kemençecilik geleneği bünyesinde söz, musiki ve dans unsurlarını barındırmaktadır. Tek başlarına da hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevini yerine getirebilecek niteliğe sahip olan bu unsurlar, gelenekte çoğunlukla bir arada kullanılmaktadır. Bu durum, geleneğin söz konusu işlevlerin yerine getirilmesi noktasındaki kıymetini ortaya koymaktadır.

Giresun yöresi halk yaşamında kemençeyle horon birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Bu birliktelik düğün, yayla şenliği, mayıs yedisi gibi icra ortamlarında kendini net bir şekilde gösterir. Bu icra ortamlarında, yöre insanının en önemli eğlence unsuru horon olup horon oynayabilmek için de ihtiyaç duyulan şeylerin başında kemençe ve kemençeci gelmektedir.

Geleneğin merkezinde kemençe ve kemençeci yer alır. Kemençecilik geleneği dans faktöründe olduğu gibi kemençe eşliğinde söylenen türkülerle, yani sözle de doğrudan ilişki içerisindedir. Bu ilişki, geleneğin yarattığı türkülerin de konu edinilen işlevler bağlamında etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Kemençe eşliğinde horon oynayan insanlar, aynı zamanda icra edilen türkülerle duygusal bir doyuma ulaşırlar. Bu türküler, kemençecilik geleneğine uygun yöresel niteliklere sahiptirler. Bu nitelikleri nedeniyle hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevlerini kolaylıkla yerine getirebilmektedirler.

Bu hususa, Kâtip Şadi tarafından kemençe eşliğinde horon oynanırken icra edilen “İrmağın Kenarında” adlı türkü örnek olarak verilebilir. Türkünün metni şöyledir:

Ocak başında maşa da	Gürgen vardım dibine
Kaldırdım vurdum taş	Gürgen değilmişsin
Canlı ayrılıkları da	Seni benim bilürdüm
Mevlam vermesin başa	Benim değilmişsin
Nasıl aldattın beni de	
Yalanın kada(r) yaşa	Horon oynarım horon
	Bakın ayaklarıma
	Takılayım güzelim

Elma yanaklarına	Bir tanesin bir tane
Ah gülüm takılayım	
Elma yanaklarına	Haydi haydi gideli
	Ormana yol edeli
Omuzundan attın ya	Kesti eller kapıyı
Saçlarının sırma(sı)	Yavrum nasıl edeli
Nasıl gelin oluyo da	
Annesinin turnası	Penceresinin camı
	Avrupa camı gibi
Kemençemin üstüne	Ne küçük memesi var
Bak tellere tellere	Kahve fincanı gibi
Yârim kurban olayım	
O konuşan dillere	Gel oğlum al al al al
Ermeni Gürcü kızı	Yâri yolladım yola
Koyma beni ellere	Gözleri dola dola
Yârim kurban olayım	Çok yalvardım Allah'a
Bu sendeki dillere	Gülüme gölge ola
Ağasarlı deresi	Ağacın tepesinden
Karışıyü dereme	Dibini göriceğim
Daha yaşı küçücük	Sensiz gene güzelim
Koydu beni vereme	Ben nasıl edeceğim
Irmağın kenarında	Haydi haydi gideli
Paşa oturdu paşa	Yaylanın açığına
Nasıl davul vuruyu	Dolanayım güzelim
Yaşa Mustafa yaşa	Kiraz duda(cığına)
Güzel davul çaluyu	
Yaşa Mustafa yaşa	Gündüz akşama kadar
	Yanar benim ışığım
Yapıştım bileğine	Böyle miydi sevgilim
Dedi oy nene nene	Seninle konuştuğum
Güzel davul çalıyun	Kemençemin üstüne

Teller taktıracağım
Konuştuk güle güle
Nasıl ayrılacağım

Demedi miyim sana
Yârim buralar böylen

Nasıl ayrılacağım da
Bilmiyom nedeceğim
Alıp seni çiçeğim
Gurbete gideceğim

Al oğlum. Hoppa ohhh
Gel beri gel ah ah aha
Hop hop hoppa (KK-2)

Gel oğlum al al al...
Bağa bak! Hop yaşa!
Hoppa hoppa hoppa yaşa!
Sol sağ

Taradı saçlarını
Bir yana deste deste
Var iki tane gülüm
Biri birinden üstte

Güldü de dedi bana da
Beni annemden iste
Bana güldü söyledi de
Beni babamdan iste

Gel oğlum. Hoppa
Gel bağa gel gel aha aha aha
Hop Hop Hop

Gel gideli ah gülüm
Senin ile Tonya'ya
Yâr benim için geldi
Bu günahlı dünyaya

Bu günahlı dünyayı
Tellen bağladık tellen

Mani şekliyle söylenmiş 21 haneden oluşan bu türkünün kemençe eşliğindeki icrasını dinleyerek değerlendirmemize müzik faktörüne de dâhil ettiğimizde, türkünün icrası sırasında kullanılan ezgi paralelinde, düğün törenine iştirak eden konukların horon oynadığı sırada icra edilmeye müsait bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz.

Türkünün 11, 17, 19 ve 21. hanelerinden sonra arada ünlem bildiren ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeler, horon oynayan insanlara horonun yönünü ve işleyişini düzenlemek amaçlı verilen talimatlar ve icracının yaşadığı coşkunun dışa vurumu mahiyetindedir. Bu husus, icracının hem eğlenip hem de eğlendirdiğini göstermesi açısından önemlidir.

Türkünün sözlerine baktığımızda yöre kültürünün tesirlerini açıkça görmekteyiz. 21 hanelik bu metinde ağırlıklı olarak aşk teması işlenmektedir. Bu metni, ezgiden ve ezgiye bağlı olan horon oyunundan bağımsız düşündüğümüzde de hoşça vakit geçirme ve eğlenme işlevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Mizah hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevini en etkili şekilde yerine getiren olgulardan biridir. Gelenek, mizahi unsurları bünyesinde barındıran eserler de üretmiştir. Bu noktada Kemal İpşir (Durkaya)'e ait “Destan”³, İbrahim Gülpınar'a ait “Köroğun Bemecesi” ve “Feysbuk”⁴ adlı eserler örnek olarak verilebilir. Bu eserlerde ezgiden ziyade sözün ön planda olduğu görülmektedir.

Kemal İpşir'e (Durkaya) ait 23 hanelik “Destan” adlı eserde, sevgilinin evinde kızın abisine yakalanılma hadisesi mizahi bir üslupla anlatılmaktadır. Bu eserde yukarıda anılan olay; olay öncesi, olay sırası ve olay sonrası esas alınarak işlenmiştir. Olay öncesini anlatan kısımlarda cinsellik unsuru örtülü bir şekilde işlenmektedir. Olay sırasını ve sonrasını konu alan kısımlarda ise kızın abisinden saklanma ve evden kaçış noktasında yaşanan maceranın mizahi bir üslupla işlendiği görülmektedir.

İbrahim Gülpınar'ın “Köroğun Bemecesi” adlı eserinde imeceye giden insanları taşıyan bir kamyonun yaptığı kaza mizahi bir üslupla işlenmektedir. “Feysbuk” adlı eserde ise son dönemde oldukça yaygınlaşan Facebook adlı sosyal ağ ve bu ağın köy hayatındaki yansımaları mizahi bir üslupla anlatılmaktadır.

Yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı üzere gelenek, hem ezgileriyle hem de türküleriyle hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevlerini yerine getirmektedir. Geleneğin günümüzde de canlılığını devam ettirmesi, söz konusu işlevleri hâlen güçlü bir şekilde yerine getirebilmesine de bağlıdır.

³ Eserin metni için bk. (Günay 1999: 28-29)

⁴ İbrahim Gülpınar'a ait “Köroğun Bemecesi” ve “Feysbuk” adlı eserlerin metinleri için bk. (Küçük 2015a: 339-343)

2. Değerlere, Toplumsal Kurallara ve Törenlere Destek Verme İşlevi

Giresun yöresi kemençecilik geleneği ile bu geleneğin ürettiği türküler, Giresun yöresindeki değerlere, toplumsal kurallar ve törenlere destek verici bir işleve sahiptir. Bu işlev, geçmişten günümüze canlılığını koruyarak devam etmektedir.

Giresun yöresi kemençecilik geleneği ve bu geleneğin ürettiği türküler, yöre insanının değerlerine önemli ölçüde destek vermektedir. Bu hususta “Giresun Eşref Bey Şarkısı (Ağıldı)”⁵ önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen eser Hakkı isimli şahsın Eşref Bey’i tabancayla vurarak haince öldürmesini konu edinmektedir. Eserin bağlantı kısmının birinci mısrası “Atma Hakkı atma pişman olursun” şeklinde olup değerleri çiğneyerek pişman olunacak işler yapılmaması gerektiğini öğütlemektedir. Bu türkü, bireyleri toplumla uyum ve ahenk içerisinde yaşamaya davet ederek hainliğin kötü bir şey olduğunu ahlakın aşındırılmaması gerektiğini telkin etmektedir.

Gelenek, memleket sevgisi gibi konuları işleyerek de değerlerin yaşatılmasına katkı sağlamaktadır. Geleneğin ürettiği türkülerde memleket sevgisi oldukça fazla işlenmiştir. Bu hususta “Çanakçı’dan Aşağı”⁶ adlı türkü önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Anılan türküde “Neyleyim İstanbul’u / Aşığım Görele’ye”, “Neyleyim Avrupa’yı / Aşığım Görele’ye” şeklindeki mısralardan da görüleceği üzere memleket sevgisi dile getirilmektedir.

Gelenek, toplumsal kurallara destek verme işlevini de yerine getirmektedir. Anadolu coğrafyasının genelinde olduğu gibi, Giresun yöresinde de kız isteme ve evlenme hadisesini belirleyen birtakım toplumsal kurallar vardır. Gelenek içerisinde oluşturulan aşk konulu türkülerin büyük çoğunluğunda bu kuralların işlendiği görülmektedir.

Çalışmamızın bir önceki kısmında sunduğumuz “İrmağın Kenarında” adlı eserin 19. hanesinde kız isteme konusunu işlemektedir. Eserin 19. hanesi şöyledir:

Güldü de dedi bana da
Beni annemden iste
Bana güldü söyledi de
Beni babamdan iste (KK-2)

Kâtip Şadi eserinin bu dörtlükten önce yer alan 17. hanesinde üstü kapalı bir şekilde sevdiği kıza kaçmayı teklif etmektedir. Yukarıda sunulan dörtlükte ise sevdiği kızın bu hususta verdiği cevap dile getirilmektedir.

⁵ Eserin metni için bk. (Küçük 2015a: 333-334).

⁶ Eserin metni için bk. (Küçük 2015a: 326-327)

Yukarıda sunulan dörtlükte evlenilecek kızın babası ve annesinden istenilmesi gerektiği öne çıkarılarak toplumsal kurallara destek verilmekte ve sosyal normların önemine dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda bu dörtlük anne ve babaya hürmet etmeyi telkin etmesi açısından da önem arz etmektedir.

Değerler ve toplumsal kurallar, hitap ettiği kitlenin kendine has kültürü paralelinde gelişim gösteren geleneksel törenlerinin oluşumu, işleyişi ve düzeninde de doğrudan etkilidir. Bu etki, Giresun yöresinde de kendini göstermektedir.

Giresun yöresinde ortaya çıkan toplumsal törenlerin hemen hepsinde kemençecilik geleneği karşımıza çıkar. Toplumsal törenlerin en büyük destekçisi, kemençecilik geleneğidir. Giresun yöresinde nişan, kına ve düğün törenleri kemençecilik geleneğinin en önemli icra ortamlarındandır. Kemençeci bu tip törenlerde icracılığının yanı sıra yönetici mahiyeti de gösterir. Bu törenlerin en önemli unsuru olan eğlencenin tam anlamıyla ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesi noktasında kemençeci önemli bir işleve sahiptir. Düğünlerde kemençeciler çaldıkları horon havalarıyla, insanlara horon oynatmakta ve onları eğlendirmektedirler. Bu noktada bahsi geçen törenlere önemli ölçüde destek verdiklerini söylemek mümkündür.

Giresun yöresi kemençecilik geleneği, düğün dışında yayla şenlikleri, otçu göçü, mayıs yedisı gibi toplumsal törenlere de doğrudan destek vermektedir. Bu tip törenlerde horon oynayıp eğlenmek isteyen insanlara kemençecinin çaldığı ezgiler yardımcı olur. Bu nedenle kemençecilik geleneği, yöredeki toplumsal törenlerin olmazsa olmazı sayılan horonun oynanabilmesi ve törenin düzenli bir şekilde gerçekleşmesi açısından oldukça önemlidir.

İcra ortamlarında çalıp söyleyen kemençecinin niteliği de işlevsel bir mahiyet arz etmektedir. Kâtip Şadi, M. Sırrı Öztürk gibi üstat kemençecilerin bulunduğu icra ortamlarına katılan dinleyici ya da konuk sayısı oldukça fazladır. Bu durum törenin canlılığında kemençecinin önemli bir işlevi yerine getirdiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Yukarıda ana hatlarıyla sunmaya çalıştığımız bilgiler doğrultusunda, Giresun yöresi kemençecilik geleneği ve bu geleneğin yarattığı türkülerin, değerlere, toplumsal kurallara ve törenlere destek verme işlevini geçmişte de günümüzde de sağlıklı bir şekilde yürüttüğünü söyleyebiliriz.

3. Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi

Giresun yöresi kemençecilik geleneği ile bu geleneğin ürettiği türküler, eğitim ve kültürün genç kuşaklara sözlü bir şekilde aktarılmasında önemli bir görevi yerine getirmektedirler.

Giresun yöresi kemençecilik geleneğinde icracılar genellikle usta - çırak ilişkisi esasında yetişmektedirler. Kemençeci, çırağına gelenekle ilgili bilgileri aktararak yetişmesine katkı sağlamaktadır. Gelenek, bu özelliğiyle öncelikle eğitim işlevini yerine getirmekte ve bu sayede kültürün genç kuşaklara aktarılmasında da katkı sağlamaktadır.

Kına türkülerinin içeriğine baktığımızda, öğüt mahiyetindeki ifadelerle sıkça rastlamaktayız. Bu durum Giresun yöresi kemençecilik geleneği bağlamında üretilen kına türkülerinde de sıkça görülmektedir. Bu hususta “Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum (Kına Havası)” adlı eserin 2. hanesi önemli bir örnektir. Eserin 2. hanesi şöyledir:

Sazlık yere ev yapma yavrum aman aman

O batar gider

Uzak yere kız verme yavrum aman aman

O yiter gider (KK-4)

Metnin ilk iki mısrasına baktığımızda, gelin adayına ev kurulacak yerin bataklık olmaması gerektiği yönünde bilgi verildiğini ve yerleşim tarzları açısından bir eğitime tabi tutulduğunu görmekteyiz. Metnin son iki mısrasında ise topluma aile ilişkileri açısından bir eğitim verilmekte olup, uzak yere kız vermenin doğuracağı olumsuz sonuçlara dikkat çekilmektedir.

Geleneğin gücü, üretmiş olduğu türkülerde de kendisini göstermektedir. Gelenek, çok zengin bir türkü repertuvarına sahiptir. Yöre kültürünün ürünü olan bu repertuar, gelenek sayesinde günümüze ulaşabilmiştir. Burada geleneğin, türkü repertuvarını hem işleme hem de eklemeler yapma suretiyle genç kuşaklara aktarmada önemli bir işlevi yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Geleneğin icra ettiği türkülerde yayla, otçu göçü gibi kültürel olguların sıkça işlendiği görülmektedir. Bu konuları işleyen türküler, genç kuşaklara yaylak - kışlak tarzı yaşam kültürü hakkında bilgiler vermekte ve geçmişte çok canlı olan bu kültürel olguyu genç kuşaklara aktarmaktadır.

Gelenek, horon adlı halk oyununa verdiği destekle, bahsi geçen halk oyununun genç kuşaklara aktarılmasında da önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Kemençesiz oynanamayan bu oyun, varlığını kemençecilik geleneğine borçludur. Bu durum, geleneğin kültürün genç kuşaklara aktarılmasındaki rolünü gösteren önemli örneklerdendir.

Geleneğin en önemli unsuru olan kemençe, horon ve türküler, yöre kültürünün de önemli unsurlarından olup yöre insanınca hâlen rağbet gören bir niteliğe sahiptirler. Yöre kimliğinin en belirleyici unsurları olan bu kültürel olguların etkinliğinin günümüzde de devam

etmesi, geleneğin kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirdiğini göstermektedir.

Giresun yöresi kemençecilik geleneği, geleneksel mahiyet arz eden yayla şenlikleri, otçu göçü, mayıs yedisi (Hıdırellez), imeceler gibi icra ortamlara destek vermektedir. Geleneğin verdiği bu destek, kendisinin ve anılan ortamların devamlılığını sağlamaktadır. Bu iç içe yapı, hem kemençe kültürünün hem de bahsi geçen icra ortamlarının devamlılığını sağlayan yayla, imece, mayıs yedisi (Hıdırellez) gibi kültürel olguların genç kuşaklara aktarılması noktasında önemli bir görevi yerine getirmektedir.

4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi

Sözlü veya yazılı kültüre dayalı edebi ürünlerin bir kısmının, toplumsal ve kişisel baskılardan kaçış ya da söz konusu baskılar nedeniyle ifade edilemeyen hususların dile getirilmesi gibi amaçlarla ortaya çıktığı bilinen bir husustur.

İncelememize esas olan Giresun yöresi kemençecilik geleneği, sözlü kültür dairesi içerisinde değerlendirilebilecek bir niteliğe sahiptir ve geleneğin en önemli edebi ürünü türkülerdir.

Kemençecilik geleneğinin ürettiği türkülerde toplumsal ve kişisel baskılar nedeniyle bunalan insanların duygularını ifade ettiği görülmekle birlikte, anılan baskılar nedeniyle aktarılamayan düşüncelerin örtülü ya da açık bir şekilde sunulduğu da görülür.

Türkülerin kişisel baskılar nedeniyle bunalan insanların duygularını ifade etmesi işlevine dönük olarak Kâtip Şadi'nin icra ettiği "Esmesin Yeller" adlı türkü örnek olarak verilebilir. Türkü şöyledir:

Aman açmayın pencereyi de
Esmesin yeller
Aman seni sevdiğimi de
Seni yosmam aman aman aman...
Duymasın eller
Aman duymasın eller
Amamn aman aman amannn

Aman otursam ağlasam da yosmam
Aman aman aman delidir diller aman delidir diller
Aman ölüp gidem de
Yar koynuna giremem oyyyyyy oy

Birtanem aman aman da
 Ben ne ettim sana sana oy
 Aman aman aman oyyyyyyy (KK-2)

Yukarıda sunulan türkü metnine baktığımızda, sevgilisiyle kavuşamayan kişinin yaşadığı bunalımın dışı vurumunu görmekteyiz. Uzun hava ezgisiyle kemençe eşliğinde söylenen bu türkü, kişisel ve toplumsal baskılar nedeniyle sevgilisine kavuşamayan aşğın duygularını yansıtmakta ve anılan baskıların tesirinden kurtularak kısmen de olsa duygusal bir rahatlama yaşamasına olanak sağlamaktadır.

Geçmişte Giresun yöresinde sevgililer, duygularını birbirlerine açık bir şekilde ifade edemezlerdi. Aynı husus, karşı cinse dönük fiziksel beğenilerin ifadesinde de geçerliydi. Toplumsal ve kişisel baskılar neticesinde ortaya çıkan bu durum, türküler kullanılarak aşılmaktaydı. Türküler toplumsal ve kişisel baskılar nedeniyle ifade edilemeyen duygu, düşünce ve beğenilerin dile getirilmesinde önemli bir görevi yerine getirirler. Bu hususta Kâtip Şadi'nin icra ettiği “Yaylaya Gidemedim” adlı türkü örnek olarak verilebilir:

Akşamın serinine
 Oy oy of of gel gel Emine
 Gölde oynar balıklar
 Oynar gölde balıklar
 Nasıl aklıma geldi
 Oy oy gel gel of of Emine
 Çektiğim sevdalıklar

Yaylaya gidemedim
 Oy oy oy oy oy oy Emine
 Of of oy oy ol ol Emine
 Bir tane kuzı ila
 Dünyada zevk varımış
 Oy oy oy oy oy oy Emine
 O da el kızı ila
 Habu dünyanın zevki
 Oy oy of of oy oy Emine
 O da el kızı ila
 Yavrum el kızı ila
 O da el kızı ila (KK-2)

Gizli çekilen sevdalar ile cinsel dürtüleri örtülü bir şekilde ele alan bu türkü, türkülerin toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevini gözler önüne sermesi bakımından önemli bir örnektir. Kemençecilik geleneği içerisinde, bu tip işlevleri yerine getiren türkü örnekleri oldukça fazla olup gelenek bu açıdan zengin bir yapıya sahiptir.

Geleneğin icra ortamlarının hemen hepsinde oynanan horon oyununa baktığımızda, horonun da toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Horon, geleneğin icra ortamlarında kadın ve erkeklerin birlikte oynadığı bir oyundur. Bu ortamda cinsiyet farkı ortadan kalkar. İnsanlar bu farkın ortadan kalkması sayesinde toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmuş olur. Sevgilisiyle bir araya gelemeyen gençler, horon oynanan ortamın cinsiyet farkını ortadan kaldırmış olması sayesinde, aynı horon halkasında kol kola horon oynama fırsatı bulurlar. Bu tip ortamlarda yaşanan duygusal coşkunluk neticesinde haykırma ve tabancayla havaya ateş etme gibi durumlar da görülmektedir. Zamanın getirdiği sorunlarla bunalan insanlar, bu ortamda her şeyi unuturlar ve sınırsızca eğlenirler. Bu sayede sosyo - ekonomik şartlar altında oluşan toplumsal ve kişisel baskılardan sınırlı bir sürede de olsa kurtulmuş olurlar.

Giresun yöresi kemençecilik geleneğinin psikolojik mahiyet arz eden toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevini söz, musiki ve dans unsurlarını başarılı bir şekilde kullanarak yerine getirdiğini söyleyebilmekteyiz.

5. İletişim İşlevi

Giresun yöresi kemençecilik geleneğinin en önemli işlevlerinden birisi de iletişimdir. Gelenek bu işlevi en yoğun şekilde üretmiş olduğu türküler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu türkülerde çoğunlukla sevgiliyle iletişime dönük bir yapı göze çarpar. Bu tarz eserlerde sevgiliye açıkça ifade edilemeyen duyguların ve cinselliğin örtülü bir şekilde sunulduğu görülmektedir.

Horon oynanırken söylenen türkülerde kemençecinin toplulukta bulunan insanlarla ilgili dörtlükler de icra ettiği görülmektedir. İletişim işlevini yerine getiren bu dörtlükler, toplulukta bulunan insanlara dönük övgü veya yergilerin ifadesi bağlamında bir iletişimi yerine getirmektedir. Kemençecinin aynı tarz bir iletişimi, kendisiyle birlikte icrada bulunan davulcu ve zurnacıyla da gerçekleştirdiği görülmektedir.

Horon oynanırken söylenen türkülerin hane aralarında kemençeci tarafından birçok ünlem bildiren ifade kullanılmaktadır. Kemençeci, bu ifadeleri lideri olduğu horon halkasını düzene sokmak adına söylemektedir. Bu noktada bahsi geçen ifadelerin kemençeci ile

horoncular arasındaki iletişim işlevini yerine getirerek düzenin sağlanmasına katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz.

Geleneğin iletişim işlevi bağlamındaki en önemli özelliklerinden bir diğeri kuşaklar arası farkı ortadan kaldırarak genç, yaşlı demeden hemen herkesi bir araya getirmesi, yani zamanı birleştirmesidir.⁷ İçinde bulunduğumuz çağın sosyo - kültürel özellikleri nedeniyle kuşaklar arası çatışma daha keskin bir şekilde kendisini göstermektedir. Ancak kuşakları bir araya getirme özelliğine sahip geleneksel yapılar, bu çatışmayı ortadan kaldırarak kuşaklar arası iletişimin sağlanması işlevini yerine getirmektedirler. Bu husus, Giresun yöresi kemençecilik geleneğinde de görülmektedir. Normal şartlarda birbirinden farklı dünya görüşlerine sahip oldukları görülen genç ve yaşlılar, geleneğin icra ortamlarında aynı kültür ortamını paylaşmaktadırlar. Yörede gençler de yaşlılar gibi geleneğe fazlaca itibar etmektedirler. Bu özellik, gençlerle yaşlılar arası iletişimin sağlanması açısından geleneğin önemli bir görevi yerine getirdiğini göstermektedir.

6. Kültürel Kimliği Oluşturma ve Koruma İşlevi

Giresun yöresi kemençecilik geleneği, yöre insanının en önemli kültürel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Yörenin tanıtımında önemli bir işlevi yerine getiren gelenek, yöre kimliğinin ortaya çıkışı ve korunmasında da önemli bir role sahiptir. Kemençe ve horon, yöre insanı için kültürel kimliğin en önemli ifadesidir.

Görele Belediyesi, geleneğin kültürel kimliği oluşturma ve koruma işlevi doğrultusunda çeşitli çalışmalar yaparak bu hususa katkı sağlamaktadır.

Bu hususta en önemli çalışmalardan ilki, Görele Belediyesi ve Görele Dernekler Federasyonu'nun 16 - 17 - 18 Temmuz 2004 tarihinde ortaklaşa düzenledikleri "1. Kemençe ve Horon Günleri" adlı etkinliktir. Bu etkinliğin 2015 yılı itibariyle 11. sinin yapılması planlanmaktadır. Görele Belediyesi, kemençenin patentini almak için resmi girişimlerde bulunmuş, şehrin girişinde yer alan park içerisinde "Kemençe Evi" adlı bir kültür merkezi kurmuş, önüne de dev bir kemençe heykeli diktirmiştir (KK-5).

Yukarıda anılan hususlar, geleneğin kültürel kimliği oluşturma ve koruma noktasındaki işlevini ve bu işlevin resmi kurumlarca etkili bir şekilde kullanıldığını gösteren önemli gelişmelerdir. Büyük çoğunluğu gurbetçi olan yöre insanı, kemençe ve horon sayesinde oluşan kültürel kimliklerini gene onlara sahip çıkarak korumaya çalışmaktadır.

⁷ Bu hususta bk. (Ferris, 1997), (Mirzaoğlu, 2001)

Kemençe ve horon dışında geleneğin ürettiği türküler de kültürel kimliği oluşturma ve koruma noktasında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Gelenek, dinamik yapısı sayesinde oldukça geniş bir türkü repertuarı oluşturmuştur. Bu repertuar içerisinde yer alan türküler, yöre dışında da tanınır olmuş, birçoğu TRT THM (Türk Halk Müziği) repertuarına girmiştir. Bu türküler, işledikleri konular ve sanatsal değerleri açısından kültürel kimliğin oluşum ile tanıtımına doğrudan katkı sağlamıştır.

7. Sanat Eseri Oluşturma İşlevi

Giresun yöresi kemençecilik geleneği, sanatsal kabiliyet açısından oldukça güçlü bir yapıya sahiptir. Giresun yöresi kemençecilerinin büyük çoğunluğu yöreye özgü ürünlerin dışında Türk sanat müziği ürünlerini de icra edebilmektedirler (KK-6). Bu hususta icracı kabiliyeti dışında Giresun yöresi kemençecilik geleneğine mensup icracıların kullandığı Görele kemençesinin özellikleri de belirleyici olmuştur (KK-3).

Giresun yöresi kemençecilik geleneği, “Tuzcuoğlu Horon Havası”, “Hasbal Havası”, “Şırıp Şırıp Havası” gibi önemli eserleri üretmiştir. Bu havaların her biri müzik yönü oldukça güçlü sanat eserleridir (KK-1).

Gelenek kendine has türküler de üretmiştir. Bu noktada “Giresun Eşref Bey Şarkısı (Ağıdı)” önemli bir örnektir. Bu eser yöre dışında da tanınmış, Selda Bağcan, Erkan Oğur gibi bazı yorumcular tarafından yorumlanmıştır.

Giresun yöresi kemençecilik geleneği, “Giresun Eşref Bey Şarkısı (Ağıdı)” dışında “Fadime”, “Emine’m”, “Atmacayı Vurdular”, “Görele’nin İçinde İkiliyim İkili”, “Çavuşlu Diye Diye” adlı önemli sanat eserleri de üretmiştir.

Sonuç

Sözlü mahiyet arz eden geleneksel yapılar, varlıklarını dinleyici-izleyici kitlesine borçlu olup bireysel ya da toplumsal ihtiyaçlara cevap verip belli başlı işlevleri yerine getirdikleri müddetçe canlılıklarından bir şey kaybetmemektedirler. Giresun yöresi kemençecilik geleneği, bireysel ya da toplumsal ihtiyaçlara cevap vererek belli başlı işlevleri yerine getirdiğinden dinleyici-izleyici kitlesi tarafından halen büyük beğeniyle takip edilmektedir. Teknolojik imkânlardan daha fazla yararlanmaya başlayan gelenek, elektronik kültür ortamları sayesinde ulusal ve uluslararası alanlarda da tanınır olmuş ve dinleyici - izleyici kitlesini genişletmiştir.

Sonuç olarak; Giresun yöresi kemençecilik geleneği ve bu bağlamda ortaya çıkan türkülerin eğlendirmek ve hoşça vakit geçirtmenin yanı sıra çok sayıda işlevi yerine getirdiğini, yaşama gücünün büyük oranda bu işlevselliğinden kaynaklandığını, bölge insanının bireysel ve

toplumsal kimliğinin oluşması, gelişmesi, korunması ve ifadesinde kemençe, kemençeci, türkü ve horonun önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynaklar:

Yazılı Kaynaklar

- AKAT, A. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepniler ve Müzik*. Trabzon: Serander Yayınevi.
- AKPINAR, Ö. (2010). *Giresun Türküleri ve Oyun Havaları*. Haz.: Hüseyin Akpınar. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- BASCOM, W. R. (2005). Folklorun Dört İşlevi. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, çev.: Ferya Çalış. Yay. Haz.: M. Öcal Oğuz-Selcan Gürçayır. s. 125-151. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- BAŞGÖZ, İ. (1996). Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu). *Folkloristik: Umay Günay Armağanı*, Haz.: Özkul Çobanoğlu-Metin Özarslan. s. 1-4. Ankara: Feryal Matbaası.
- BÜYÜKOKUTAN, A. (2012). *Muğla Yöresi Kadın Merkezli Geleneksel Uygulamalar ve İşlevleri*. Konya: Kömen Yayınları.
- ÇİÇEK, S. (2006). *Kemençenin Ordinaryüsü Picoğlu Osman*. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2010). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- EKİCİ, M. (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- EKİCİ, S. (1990). Giresun İli Halk Müziği Üzerine Bir Araştırma. *Milli Folklor*, C.1, S. 6, Haziran, s. 47-48.
- FERRIS, W. (1997). Halk Şarkıları ve Kültür: Charles Seeger ve Alan Lomax. *Milli Folklor*, Çeviren: F. Gülay Mirzaoğlu. Yaz. C. 5, S. 34, s. 87-93.
- GÜNAY, H. (1998). Görele’de Kemençe ve Kemençeciler. *Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998 Bildiriler*, s. 471-478. İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları.
- GÜNAY, H. (1999). Durkaya (Kemal İpşir). *Görele Lisesi Dergisi*, Mayıs-Haziran-Temmuz. S. 22, s. 28-30.
- GÜNAY, Hayrettin. (2005). Görele’de Sözlü ve Sözsüz Halk Musikisi. *Cumhuriyetin 80. Yılında Görele Kültür Sanat Sempozyumu Bildiriler (20 Aralık 2003)*, s. 79-88. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- GÜNDOĞDU, S. M. (2011). *Karadeniz Kemençe Sanatçısı Kâtip Şadi ve Tekniği*. Yayımlanmamış Bitirme Çalışması, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Anabilim Dalı.
- GÜNDOĞDU, M. (2014). *Mihr-i Kemençevi Piçoğlu Osman Efendi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- KÜÇÜK, A. (2015a), *Giresun Yöresi Kemençecilik Geleneği Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KÜÇÜK, A. (2015b), Giresun Yöresi Kemençecilik Geleneği ve Popüler Kültür. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, S. 1, Mart, s. 130-146.
- MALINOWSKI, B. (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. Çev.: Saadet Özkal. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- MİRZAOĞLU, F. G. (2001). Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri. *Türkbilig*, S. 2001/2, Temmuz, s. 76-91.
- ÖZDEMİR, E. (2008). Giresun Müziğinde Tür Çeşitliliği. *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sempozyumu Bildirileri (09-11 Ekim 2008)*, C. 2, s. 665-669. Ankara: Giresun Belediyesi Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Harun Yöndem, Görele 1952, Üniversite Mezunu, Yapımcı-Yönetmen.
- KK-2: Kâtip Şadi, Görele 1938, İlkokul Mezunu, Kemençeci.
- KK-3: Kemal Usta, Görele 1938, İlkokul Mezunu, İşçi (Zurnacı).
- KK-4: Mehmet Maksutoğlu, Görele 1952, Lise Mezunu, Emekli TRT THM (Türk Halk Müziği) Sanatçısı.
- KK-5: Tolga Erener, Görele 1976, Üniversite Mezunu, Avukat (Görele Belediye Başkanı).
- KK-6: Uğur Bilgi, İstanbul 1959, Lise Mezunu, Yapımcı-Yönetmen.